

Doğal yeşile sempati duymuyoruz

5.İzmir İktisat Kongresi'nde 'Türkiye Ekonomisi Ne Kadar Yeşil' başlıklı bir sunum yapan Prof. Dr. Erinc Yeldan, başlığın yanıtını, "fazla yeşil değiliz, hatta 'doğal yeşil'e pek sempati duymuyoruz" şeklinde verdi.

Doç. Dr. Coşkun Küçüközmen
coşkunkucozmen@ekonomik-cozum.com.tr

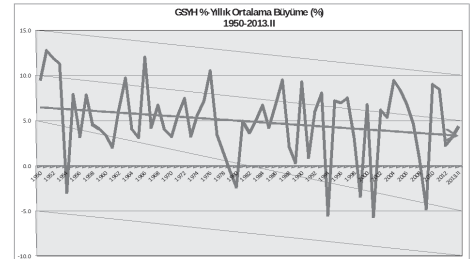
Bu haftaki söyleşi konuğumuz Prof. Dr. Erinc Yeldan, Bilkent Üniversitesi'nden Yaşar Üniversitesi'ne gelen Erinc Hoca ile muhtelif platformlarda birlikte oluyoruz. Sık sık görüş alışverişinde bulunduğumuz Hocamızdan çok şey öğrendiğimizi de bu vesileyle ifade etmeliyim.

Coşkun Küçüközmen: Hocam hoş geldiniz.

Hoş bulduk, iyi görüşleriniz için teşekkürler, Ankara'dan sonra burada da aynı havayı yarıyoruz. Özellikle İktisat Kongresi'nde geniş bir katılım çerçevesinde son derece verimli görüş alışverişlerinde bulduk.

Coşkun Küçüközmen: Evet Hocam, İktisat Kongresi'nde sunduğunuz "Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri ve Yeşillendirilmesi" başlıklı sunumunuz çok etkileyiciydi. Sunumunuzda yer verdiğiniz ve 60 küsur yıllık veri kullanarak oluşturduğunuz Türkiye ekonomisinin büyüme trendinin düşmesi saptamanız ve buna ilişkin grafik çok ilginçti.

Teşekkürler. Maalesef düşme trendi görünüyor. Grafikten de görüleceği üzere

1950-2013 II. çeyreği arasındaki süreçte yıllık ortalama büyüme yüzdemiz bir düşme trendi gösteriyor. Dikkatlerden kaçabilecek bu konunun üzerine gidilmesi gerekiyor.

Coşkun Küçüközmen: Peki, Hocam bir de "Türkiye Ekonomisi Ne Kadar Yeşil" başlıklı bir bölüm vardı sunumunuzda. Yanıtı nedir bu sorunuzun?

Bu sorunun yanıtı açık, fazla yeşil değiliz, hatta 'doğal yeşil'e pek sempati duymuyoruz. Daha fazla yeşil için yapılması gereken çok şey var. Sunumda 'Orta-Uzun Dönemde Yeşil Büyüme Stratejisi Unsurları' olarak öneriler sıraladık. Örneğin çevresel atıklardan kaynaklanan kirliliğin karbon ve atık vergisi yoluyla içselleştirilmesi; sulama için kullanılan su maliyetlerinin verimlilik esasına göre ücretlendirilmesi; otlak ve meraların korunması, işlemsiz organik tarım uygulamalarının artırılması; çevre vergi gelirlerinin bir kısmının yeşil işler ücret fonu için tahsisi ve çevre vergi gelirlerinin Ar-Ge ve stratejik sektörlerde yatırım fonuna tahsisi gibi önerilerde bulduk.

ONUNCU BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI

Coşkun Küçüközmen: Hocam biraz daldan dala atlamak olacak ama Kongre'de de TC Kalkınma Bakanlığı standında dağıtılan ve geçenlerde kamuoyu ile paylaşılan 2014-2018 dönemi "Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı" hakkında geçenlerde bir makale yayınlamıştınız ve

aynen şöyle ifade etmiştiniz: "Bir nostaljik söylem olarak belirse de uzun vadeli amacımı şöyle tespit etmekteydi: yeniden şekillenmekte olan dünyada milletimizin temel değerlerini ve beklentilerini esas alarak gerçekleştirilecek yapısal dönüşümlerle ülkemizin uluslararası konumunu yükseltmek ve halkımızın refahını artırmak... Bu çerçevede, 2023 yılında GSYH'nın (milli gelirin) 2 trilyon dolara, kişi başına gelirin 25 bin dolara yükseltilmesi; ihracatın 500 milyar dolara çıkarılması; işsizlik oranının yüzde 5'e düşürülmesini; enflasyon oranlarının kalıcı bir biçimde düşük ve tek haneli rakamlara indirilmesini hedeflemek..." Bu noktada tespitleriniz neydi?

Konuya teknik açıdan bakıldığında program şunu ima ediyor: "2018 yılında GSYH 1,3 trilyon dolara, kişi başına gelir 16 bin dolara, ihracat 277 milyar dolara yükseltirken işsizlik oranı da % 7,2'ye düşürülecek". Bu büyüme rakamlarını ve hedefleri de tablodan görmek mümkün. Sanırım tablo her şeyi net bir şekilde ifade ediyor. Tek bir cümle ile ifade etmek gerekirse "Türkiye ekonomisinin küresel krizden çıkışı ve sürdürülebilir bir büyüme performansı yakalayabilmesinin biricik koşulu verimlilik artışlarından ve sanayileşmenin derinleştirilmesinden geçmektedir" diyor rapor. Ancak bu plân da maalesef gerek döviz piyasalarında gerekse dış ekonomik dengelerde yaşanan gelişmelere karşı Türk ekonomisi idaresinin yıllardır sürdürmekte olduğu kayıtsız ve ilgisiz tutumunu fazla değiştirmeyen bir plândır.

Coşkun Küçüközmen: Geçtiğimiz hafta TÜRKONFED'de (Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu) 'Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye' başlıklı rapor üzerinde bir sunumunuz, toplantınız olmuştu. Nedir bu orta gelir tuzağı?

Bu konu hakkında Eylül ayında Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazımda bahsetmiştim, "orta gelir tuzağı kavramı iktisat yazınına Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley ekonomisi profesörü Barry Eichengreen'in bir çalışmasıyla girdi. Kavram, kişi başına düşen milli gelirin (2005 fiyatlarıyla) 16,000 dolar düzeyine ulaşmış ülkelerde ileri sanayileşme aşamalarına geçebilmek için gerekli üretkenlik ve kurumsal dönüşümleri gerçekleştirmekteki zorlukları betimlemek için kullanılıyor". Buna göre, ekonomiler "orta gelir" düzeyine yaklaştıkça, tarımdan kente işgücü transferine ve sermaye yatırımlarının uyardığı yüksek kârlara dayanan görece "kolay" büyüme kaynakları uyarıcı gücünü yitirmekte; teknolojiler olgunlaşmakta, giderek eskimektedir. Sermayenin karlılığındaki gerilemeler sonucunda vasıfsız işgücü ve doğal kaynakların kullanımına dayanan basit teknoloji sermaye birikiminin ivme kaybetmesi kaçınılmaz olmaktadır. İktisatçılar bu düzeyi "orta gelir eşiği" olarak tanımlamakta ve bu noktadan sonra büyümenin kaynaklarının artık sermayenin yeni yatırımlarından değil, üretkenlik kazanımlarından elde edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

kullanımına dayanan basit teknoloji sermaye birikiminin ivme kaybetmesi kaçınılmaz olmaktadır. İktisatçılar bu düzeyi "orta gelir eşiği" olarak tanımlamakta ve bu noktadan sonra büyümenin kaynaklarının artık sermayenin yeni yatırımlarından değil, üretkenlik kazanımlarından elde edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İktisat yazını söz konusu eşiğe takılıp kalan ve üretkenlik artırıcı

reformları hayata geçiremeyen ülkeler için "orta gelir tuzağı" kavramını kullanmaktadır. Üretkenliğin artırılması ise beşeri sermayeye eğitim ve araştırma-geliştirme (Ar-Ge) yatırımlarıyla ve kurumsal reformlarla olasıdır.

TÜRKİYE'NİN ORTA GELİR TUZAĞI RISKİ
Coşkun Küçüközmen: Peki, Türkiye bu açıdan nerededir?

Türkiye'nin orta gelir tuzağı riski ile karşı karşıya olduğunu savunan uyarılardan en sonuncusu BETAM tarafından yayınlanan ve Profesör Seyfettin Gürsel ve araştırma görevlisi Barış Soybilgen tarafından kaleme alınan çalışmadır. Çalışmada Türkiye'de son iki yılda emek verimliliğinin düşüşe geçtiğini vurgulayarak, "her alanda ekonominin etkinliğini artıracak reformlar yapılmadığı takdirde" Türkiye'nin orta gelir düzeyinden uzun yıllar çıkamayacağı sonucuna varmışlardır.

Coşkun Küçüközmen: Konu bu kadar basit mi? Yani bir kez orta gelir tuzağına düştükten sonra çıkış yok mu?

Soru için teşekkürler. TÜRKONFED için hazırlanmış olduğumuz 2012 tarihli raporda bu soruya değinilmiş ve Orta Gelir Tuzağı kavramı Türkiye'nin bölgesel kalkınma yolundaki farklılıkları sorunu çerçevesinde ele alınarak Türkiye'de "birden fazla Türkiye ekonomisi" olduğu gerçeğinin altı çizilmiştir. Raporun ana bulgularına göre, orta gelir tuzağı kavramının Türkiye açısından sadece nicel değil, yapısal belirlemesi ve bu eşiğin nasıl atlatılabileceği konularından ibaret basit bir istatistik egzersizinden ibaret olmayacağı ortaya konulmuştur.

Coşkun Küçüközmen: Yani bir nevi bölgesel gelişmişlik konusundaki eşitsizlikler bu konuyu biraz daha karmaşık hale getiriyor değil mi?

Evet, TÜRKONFED raporunda Türkiye gelir gruplarına göre üç bölgede değerlendirildi: İstanbul, Ankara ve İzmir'in başını çektiği yüksek gelirli Türkiye'nin bölgesel geliri 376 milyar dolara ulaşmakta ve Norveç, İsviçre gibi Avrupa ekonomilerinden daha büyük bir gelir ile orta gelir tuzağından çıkışlarının göreceli olarak kolay olacağı görülmektedir. Bu bölge, Türkiye'nin idari, siyasi, ticari ve finansal güç merkezlerini barındırmakta ve geride kalan Türkiye ile olan bağlantıları da zayıflamaktadır. Bunun dışında orta gelirde sıkışma tehlikesi yaşanan Türkiye ile, aslında orta gelir düzeyini yakalama şansı dahi bulunmayan yoksul bir diğer Türkiye gözlenmektedir. Yoksulluk tuzağında kalmış bulunan yoksul Türkiye'nin yaşamakta olduğu bu bölgede ortalama eğitim süresi 5 yıldan daha az olup (ilkokul mezunu değil); sabit sermaye yatırımlarından yoksun; mevsimlik ve düşük vasıflı işgücüyle merkez kapitalizminin ilkel sömürüsüne ve sosyal dışlanmışlığa uğramış 27 ilimiz bulunmaktadır.

Coşkun Küçüközmen: Bu noktada riskler nedir?

"Orta/yüksek gelirli Türkiye" ile "Yoksul Türkiye" birbirinden kopuk görünmesine karşın, aralarındaki işgücü ve sermaye göçü, finansal bağımlılık, ulaştırma ağlarındaki grift yapılaşma ve benzeri mekanizmalarla sürekli olarak bir birini besleyen ve yoksul Türkiye'yi kalıcı olarak yoksulluk tuzağına hapseden bir ikili tuzak (duality trap) yapısı sunmaktadır. Sorunuzu cevap kabul edersemiz bu durum büyük bir risktir. Zira bu durum böyle devam ederse yoksul bölgede katma değeri üretimi ulusal ekonomiden

ayrışarak bir tuzağa dönüşecek ve giderek tüm ulusal gelirin de yavaşlamasına neden olacaktır. Neticede bu ikili tuzak birbirini besleyerek tüm ulusal ekonominin potansiyel büyüme hızının durgunluğa itilmesi tehdidini doğurmaktadır.

KUMARHANE KAPİTALİZMİ

Coşkun Küçüközmen: Hocam bir de şu an için unutulmuş ama birkaç ay önce dillerden düşmeyen bir "faiz lobisi" vardı. Bu konu hakkında da gazetedeki çıkan bir yazınız var, durumu kısaca özetlemek ister misiniz?

Memnuniyetle. Hatta yazımdan doğrudan alıntı yaparak aktarayım. Anahtar kelime "Kumarhane Kapitalizmi". Bu deyim 1990'ların başında, peş peşe sıralanan finansal krizlerin deneyimi sonrasında Susan Strange tarafından dile getirilmişti. Strange bu deyim ile ilk ulusal tasarrufların üretken sermaye yatırımlarına aktarılacağı yerde, başına buyruk bırakılan

içerisinde "ayrıcıklı" bir konum kapma uğraşısı altında 2001-krizi sonrasında Türkiye'ye bizzat IMF tarafından telkin edilmiştir. 2003 sonrasındaki "çıraklık" döneminde uluslararası sermaye, yani "faiz lobisi", ile girişilen bu ittifak sayesinde, Türkiye'ye yüksek hacimde döviz girdisi sağlanmaktaydı. Ancak reel yatırımlar ile ilgisi olmayan bu tip "sıcak" nitelikli, spekülasyon sermaye, ulusal ekonomide yeni iş sahaları açmak ya da teknoloji getirmek gibi kazançlar sağlamak şöyle dursun, Türk Lira'sını aşırı değerli hale getirerek ithalatımızı kamçılamakta; dış borçlarımızda da yeni yükler getirmektedir.

Memnuniyetle. Hatta yine yazımdan doğrudan alıntılar yaparak aktarayım. İstanbul, iki hafta önce önemli bir konferansa ev sahipliği yaptı. TC Kalkınma Bakanlığı ve BM Kalkınma Programı (UNDP) öncülüğünde "2015-Sonrası Kalkınma Gündemi Üzerine Bölgesel Danışma" temalı toplantı İstanbul'da 6-8 Kasım tarihleri arasında gerçekleştirildi. "2015" birçok açıdan kritik bir yıl. Ülkemiz açısından önemi, G20 toplantılarına dönem başkanlığı görevinin 2015'te Türkiye tarafından üstlenilecek olması bu önemi ortaya koymaya yeter sanırım.

Bugün temiz su kaynaklarından yoksun 1 milyar; temiz barınma olanaklarından yoksun 2.6 milyar; ve elektrik ya da benzeri enerji kaynaklarından yoksun 1.5 milyar insan ile dünyamız eşitsiz gelişmenin yol açtığı sosyal çatışmalar ve ekolojik tahribatın yarattığı çöküntünün eşiğinde duruyor. Başta karbon dioksit ve küükür olmak üzere yoğun çevre kirliliğine yol açan sera gazı salımları dizginlenemez bir boyutta gezegenimizin atmosferinde birikim gösteriyor; gezegenimizin ortalama ısısı yapay olarak arttıkça yeni tür bakteriler ve parazitler dünyanın gıda güvenliğini tehdit eder duruma geliyor; iklim değişikliğinin yol açmakta olduğu çevre felaketleri ise en başta küresel yoksulları tehdit ediyor. Küresel ekonominin içine sürüklendiği büyük durgunluk, kuşkusuz, kapitalist dünyanın yukarıda özetlediğimiz eşitsiz gelişme yasalarının doğrudan bir uzantısı olmaktadır. Küresel finansal kriz konusu malum, bu nedenle değinmiyorum bile. Ancak şunu da söylemeden geçemeyeceğim: "Ulusal tasarruf" kavramı iktisat yazınından tamamıyla kaldırılarak, "yatırım" kavramı sadece tek bir hedefe kilitlenmiştir: "yabancı sermayeyi davet etmek."

Coşkun Küçüközmen: Hocam kıymetli zamanınızı ayırdınız, çok teşekkürler. Ben de çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Erinc Yeldan kimdir?

Erinc Yeldan 1960 yılında İzmir'de doğdu. 1978 yılında Kadıköy Maarif Koleji ve Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. 1982 yılında Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümü'nü bitirdi. İktisat doktorası derecesini 1988 yılında Minnesota Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra Bilkent Üniversitesi'ne katıldı. Aynı üniversitede 1990'da doçent; 1998'de profesör unvanını aldı. Bilkent Üniversitesi İktisat Bölüm Başkanı görevinde de bulunan Prof. Yeldan, ağırlıklı olarak uluslararası ekonomi, uygulamalı genel denge ve makroekonomik modeller ve politik ekonomi üzerinde çalışmaktadır. Türkiye ve uluslararası iktisat yazınında çok sayıda bilimsel araştırma ve makalesi bulunan Erinc Yeldan, 1998 yılında Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) bilim teşvik ödülü sahibidir. 2012-2013 Öğretim yılından itibaren İzmir Yaşar Üniversitesi İktisat bölümü öğretim üyesi ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı olarak görev yapmaktadır. Birçok makale ve ödüllü yanı sıra, aktif olarak Bağımsız Sosyal Bilimciler grubunda ve Cumhuriyet Gazetesi'nde yazılar yazmaktadır. Prof. Yeldan, 2001 yılında duyurulan ve "European Economic Association" tarafından desteklenen, "Worldwide Rankings of Economists and Economics Departments" da 131. sırada yer alan ve Türkiye'den bir üniversiteye mensup tek Türk iktisatçıdır. 2002 yılında Kadıköy Maarif Koleji ve Anadolu Lisesi Mezunlar Derneği tarafından Kristal Marti ödülüne layık bulunmuştur. Praksis Dergisi Danışma Kurulu üyesi olan Yeldan aynı zamanda mezunu olduğu Kadıköy Anadolu Lisesi'nin, Mezunlar Derneği Kalid tarafından çıkarılan Kadıköy Maarif adlı dergide yazmaktadır.

Onuncu Kalkınma Planı Büyüme Gelişmeleri ve Hedefleri					
2006	2012	2013	2018	2014-2018	
Büyüme (%)	6,9	2,2	4,0	5,9	5,5
GSYH (Cari, Milyar TL)	758,4	1.416,8	1.556,7	2.535,2	10,2
GSYH (Cari, Milyar \$)	526,4	786,3	850,5	1.285,5	8,6
Nüfus (Milyon Kişi)	69,4	74,9	76,1	80,4	1,1
Kişi Başına GSYH (Cari, \$)	7.586	10.504	11.183	15.996	7,4
Üretim Faktörleri Artışı (%)					
Sermaye	7,5	5,6	5,2	6,3	5,7
Stoku					
İstihdam	1,8	2,9	4,2	3,0	2,9
Verimlilik	2,3	-1,1	-0,5	1,2	1,1

Kaynak: Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Tablo 10.